

Var Assar nyliberal?

BO SANDELIN

Det är ibland bara tröttande att läsa vad icke-ekonomer skriver om ekonomer, men Victor Pressfeldts kapitel i *Lychnos* årsbok 2025 om "Assar Lindbeck och en svensk nyliberalism i 1960-talets välfärdsstat" är både informativt och stimulerande. Pressfeldt "läser ... Assar Lindbeck som en nyliberal författare" (s 174).¹ Detta kan verka överraskande om man i huvudet har allmänspråkets innebörd av nyliberalism (neoliberalism) som väl snarast är *laissez-faire*. *Svensk Ordbok*, utgiven av Svenska Akademien, definierar följdriktigt nyliberalism som "en åskådning som i huvudsak går ut på att staten bör begränsa sina ingripanden i samhället och näringslivet till ett minimum".

Men det är inte detta som Pressfeldt menar med nyliberalism utan "a qualitative redefinition of the market: from a sphere of exchange to a site of competition, discipline and subjectivation" (s 171). (Här kunde man anmärka att konkurrensen ju gäller just bytet, så vad innebär det att gå från en sfär för byte till en plats för konkurrens?)

Nyliberalism eller neoliberalism är en svagt etablerad term i nationalekonomisk doktrinhistoria. Ordet saknas i sakregistren i det dussintal läroböcker i det ekonomiska tänkandets historia som jag har närmast till hands. Syll (2007, s 401) kan möjligen ses som ett undantag såtillvida att han i förbigående säger att teorin om rationella förväntningar "bekräftas och stärker en nyliberal ideologi".

Neoliberalism finns inte heller som en kategori eller underkategori i *JEL Classification System*. Termen är klen presenterad i de akademiska ekonomiämnena. Därför är det lovvärt att Pressfeldt visar att det inom flera andra discipliner finns en omfattande debatt om nyliberalism som begrepp och fenomen.

Pressfeldt betonar alltså att nyliberalism inte bör förväxlas med *laissez-faire*. "Tvärtom bygger nyliberalismen på en konstruktivistisk syn på samhället, marknaden och den mänskliga naturen" (s 178). Med denna syn bör skapandet av marknader där det inte tidigare funnits några naturliga eller spontana sådana, som t ex skapandet av EU:s system för handel med utsläppsrätter, kunna ses som ett utslag av nyliberalism och inte bara social ingenjörskonst. Och det krävs rimligen en annan innebörd än allmänspråkets för att man ska kunna kalla Lindbeck för nyliberal.

Ett annat ganska frekvent begrepp hos Pressfeldt är *neoklassisk*, och ibland uppträder det i par med nyliberal. Neoklassisk är ju till skillnad från nyliberal ett starkt etablerat begrepp i nationalekonomin. Neoklassicismen har minst ett kapitel i läroböcker om det ekonomiska tänkandets historia, och början görs ofta med 1870-talets marginalister eller med enstaka förtruppsmarginalister tidigare under 1800-talet. Marginalismen är knuten till optimeringsantaganden, och i den matematiska varianten till derivator. Hur fundamental just den marginalistiska analystekniken är i neoklassicismen illustreras av att det i 1987 års upplaga av *The New Palgrave: A Dictionary of Economics* under artikelrubriken "neoclassical economics" bara står "See MARGINALIST ECONOMICS".²

Medan Pressfeldt utförligt förklarar

RECENSION

Emma Hagström Molin och Anders Burman (red): *Lychnos: årsbok för idé och lärdomshistoria* 2025, Lärdomshistoriska samfundet, 2026, 475 sidor, ISBN 9789-185-286713, E-ISSN 2004-4852.

Bo Sandelin är professor emeritus i nationalekonomi vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. bo.sandelin@economics.gu.se

¹ Lars Jonung påpekar i ett mejl att det inte var Assar Lindbeck utan Ingemar Ståhl som var den ledande nyliberale ekonomen i Sverige?

² Men det finns andra artiklar där *neoclassical* är kapitelrubrik respektive ingår som attributiv bestämning i rubriken.

vad han menar med att Lindbeck var en nyliberal ekonom är det inte lika klart vad han menar med en neoklassisk ekonom. Men det är klart att han placerar Lindbeck i båda kategorierna.

Påståenden om paretooptimalitet är slarvigt formulerade. Det sägs att en av två frågor som driver Lindbecks författarskap är ”hur jämlikhet kan förenas med neoklassiska principer om paretooptimalitet, som utesluter omfördelning på någon annans bekostnad” (s 184). I Pressfeldts bakomliggande doktorsavhandling i historia är formuleringen ännu märkligare: ”Pareto optimality essentially means that any redistribution cannot be accepted if it makes anyone worse off, making demands for radical redistribution very difficult to justify” (Pressfeldt 2024, s 58).

Paretooptimalitet innebär bara att situationen är sådan att ingen kan få det bättre utan att någon får det sämre. Det är ett teoretiskt begrepp och ingen lär väl använda det som argument mot omfördelning i verklighetens ekonomi. Det är för det första svårt att tänka sig att verklighetens ekonomi skulle befinna sig i ett paretooptimalt läge. Men även om så skulle vara fallet skulle det självfallet kunna vara oacceptabelt ur t ex inkomstfördelningsynpunkt, så att ett annat paretooptimalt eller ett icke-paretooptimalt läge vore att föredra.

Som huvudkällor i Lindbecks författarskap använder Pressfeldt inte någon av Lindbecks enligt Henrekson (2021) 15 mest citerade publikationer enligt var och en av *Web of Science*, *Scopus* respektive *Google Scholar*, sammantaget 24 publikationer, utan ett debattinlägg om ”Att förutse utvecklingen” (Lindbeck 1959), boken *Bostadsbristen* (Bentzel m fl 1963) och *The Political Economy of the New Left* (Lindbeck 1971).

Det är väl inte uppenbart vilket urval som ska ses som mest representativt; det beror ju på vilken del av Lindbeck man vill ska representeras. Men kanske

är det lättare att se sådana tendenser som Pressfeldt är ute efter i politiska och populärvetenskapliga inlägg än i artiklarna i vetenskapliga tidskrifter. Om inte annat så är de förstnämnda mer lättlästa, och det är de som har slagit igenom i den ekonomisk-politiska debatten.

Lychnos årsbok 2025 har som huvudtema marknadens idéhistorier. Förutom kapitlet om Lindbeck har jag särskilt fäst mig vid ett kapitel av Henrik Björck, Claes Ohlsson och Shafqat Muntaz Virk om ”Den produktiva marknaden: tal om marknader i industrisamhället”. De diskuterar språkliga aspekter på marknadsord och hur sättet att tala om marknaden kan tolkas för förståelsen av historien och samtiden. Att marknaden är produktiv kan här syfta på att det skapats många sammansättningsord med marknad som förled eller efterled. Det kan också syfta på att marknaden kan göra sådant som ”producera priser” (s 144). Fokus är på perioden 1870–1970.

Som huvudkällor används dels olika uppslagsverks behandling av ordet marknad och dess sammansättningar och släktord, dels riksdagstrycket för andra kammaren som analyseras digitalt.

En tendens man finner hos flera ord är att ordet först använts i en konkret betydelse, men senare ofta återfinns i sammansättningar och med en mer abstrakt innebörd. Marknad var först en plats där handel skedde, men arbetsmarknaden är en mer abstrakt marknad. Författarna finner bl a ”att banan för grundordet marknad från 1880- till 1950-tal innebar en förskjutning från det konkreta till det abstrakta och från historiska till ekonomiska perspektiv... De sammansatta orden blev fler och fick större utrymme samtidigt som marknaden fick mindre uppmärksamhet, som något av en självklarhet” (s 150).

Den korpuslingvistiska analysen av tvåkammarriksdagens texter ger ett sifferunderlag som det är möjligt att fun-

dera över, vilket författarna också gör. Det visar sig t ex att den relativa frekvensen av den bestämda formen *marknaden* i ett hundraårsperspektiv ökade kraftigt och blev betydligt vanligare än den obestämda formen *marknad*. Samtidigt gäller att *marknaden* oftare än *marknad* kommit att stå i subjektposition i satsen. Författarna visar hur till synes formella språkliga förändringar återspeglar fenomen i samhällsutvecklingen. Det är ett givande kapitel, något av en ögonöppnare för språkintresserade samhällsvetare.

Årsbokens temadel innehåller dessutom sex välskrivna kapitel om speciella marknader eller speciella marknadsfrågor. Malin Sternesjö skriver om föreställningar om marknaden och relationen till framtiden i 1800-talets skogspolitiska debatter. Rasmus Fleischer har ett kapitel om den politiska kontexten vid etableringen av levnadskostnadsindex på 1910-talet. Penningpolitiskt intressant är förändringen från intresset för prisnivå, ”dyrtiden”, till senare koncentration på nivåns förändring över tiden, dvs inflationen.

Under rubriken ”Konsumtionens sociala ingenjörskonst” behandlar Arvid Sjödin idéer om shoppingcenter under efterkrigstiden och specialstuderar det som öppnades i Luleå 1955. Bukowskis handel med kvinnliga konstnärers verk 2019–24 analyseras av Tintin Hodén.

Årsboken har två kapitel om finans-

marknaderna. Charlotte Nilsson skriver om ”Begreppet folkaktier och idén om finansmarknadens demokratisering under 1990-talets privatiseringsvåg”. Axel Vikström studerar den privatekonomiska rådgivningen i svenska rikstäckande tidningar 1987–2017. Kapitelrubriken ”Från budgetrådgivare till börsexperter” illustrerar förskjutningen i rådgivningens innehåll.

Kapitlen i *Lychnos* årsboks temadel om marknaden är välskrivna och väl genomarbetade. Några har infallsvinklar som kan te sig ovanliga för ekonomer men som därför gör dem särskilt läsvärda.

REFERENSER

Bentzel, R, A Lindbeck och I Ståhl (1963), *Bostadsbristen: en studie av prisbildningen på bostadsmarknaden*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Henrekson, M (2021), ”Forskaren Assar Lindbeck – en bibliometrisk analys”, *Ekonomisk Debatt*, årg 49, nr 2, s 36–42.

Lindbeck, A (1959), ”Att förutse utvecklingen”, i Pålsson, R (red), *Inför 60-talet: debattbok om socialismens framtid*, Raben & Sjögren, Stockholm.

Lindbeck, A (1971), *The Political Economy of the New Left: An Outsider's View*, Harper & Row, New York.

Pressfeldt, V (2024) *Imagining the Neoliberal State: Assar Lindbeck and the Genealogy of Swedish Neoliberalism*, doktorsavhandling i historia, Lunds universitet.

Syll, L P (2007), *De ekonomiska teoriernas historia*, 4 upplagan, Studentlitteratur, Lund.